

BISERIC'A si SCÓL'A.

Fóia bisericésca, scolastica, literara si economica.

Iese odata in septemana: DUMINEC'A.

<p>PRETIULU ABONAMENTULUI.</p> <p>Pentru Austro-Ungari'a: Pe unu anu 5 fl. — cr., pe 1/2 anu 2 fl. 50 cr. Pentru Romani'a si strainetate: Pe unu anu 14 fr., pe jumetate anu 7 franci.</p>	<p>PRETIULU INSERTIUNILORU:</p> <p>Pentru publicatiunile de trei ori ce contienu cam 150 cuvinte 3 fl.; pana la 200 cuvinte 4 fl.; si mai sus 5 fl. v. a.</p>	<p>Correspondentiele sè se adreseze Redactiunei „BISERIC'A si SCÓL'A.“ Èr banii de prenumeratiune la TIPOGRAFI'A DIECESANA in ARAD.</p>
---	--	---

O miscare in interesulu scóleloru confessionale.

Printiulu Lichtenstein a prezentatu in camer'a deputatiloru din Vien'a unu proiectu de lege, in carele cere, cá invetiamentulu poporalu sè se reformeze, si scólele poporale se aiba caracteru confessionalu.

Acestu proiectu de lege este acum multu comentatu si interpretatu pro si contra in presa. Noi nu vom intrá in discussiunea mai de aprópe a lui. Pentru noi este de ajunsu de o cam data a aminti, ca unu astfelu de proiectu de lege este pusu in discussiunea camerei deputatiloru din Vien'a.

Si óta pentru ce.

Scól'a poporala fara caracteru confessionalu este la noi in tíera o planta importata din streinatate.

Venindu din Germani'a acestu soi de scóla a trecut prestu Austri'a, si si-a cantatu locu si la noi.

Intr'aceea confessiunile din tíera tóte de o potri va s'au silitu a-si sustiené scólele lor. Ne-am trudit si noi cá biserica ortodocsa a-o face acést'a, si anume din motivulu, ca nu ne putem intipuí, ca scól'a fara confessiune se póta dá massei poporului nutrementu religiosu-moralu de ajunsu, precum o-a facutu acést'a in trecutu, si precum o face astadi o scóla cu caracteru confessionalu, in carele spiritulu religiosu este sufletulu, si predomnesce intréga viéti'a si activitatea scolaria.

Vom vedé la timpulu seu, ce sórte va avé proiectulu de lege prezentatu de printiulu Lichtenstein, vom vedé atunci si urmárele, ce le voru avé asupra invetiamentulu poporalu discussiunile, ce se urméza in presa asupra acestui proiectu.

Pana atunci inse detori suntem a privi cât mai desu asupra vietii si activitáti scóleloru nóstre confessionale.

Se vorbea si la noi odinióra de unu feliu de emancipare a scólei de sub influenti'a preotimei. Astadi au incetatu astfelu de vorbe; si tóte regulamentele scolarie facu pre preotu de o potri va respundietoriu cá si pre invetiatoriu despre rezultatele invetia-

mentului, si respective despre cultur'a generatiuniloru viitóre ale poporului nostru.

Se practica cu bunu succesu in totu loculu acésta colucrare a preotulu alaturia cu invetiatoriu intru promovarea instructiunei, pentruca este unu mare avantaju pentru unu invetiatoriu se aiba la indemana unu omu cu bunavointia si in acelasi timp unu omu de carte, carele se-lu ajute in gréu'a lui chiamare.

Astfelu se urméza, si se va fi urmandu in cele mai multe locuri in scólele nóstre. Potu se fia inse locuri, in cari dóra se va fi intemplandu si contrariulu. Potu adeca se fia intre preoti ómeni, cari se nu simpatizeze cu invetiatorii, si éra si potu se fia invetiatori, cari se nu simpatizeze cu preotii. N'am poté numi cu numele astfelu de ómeni nici dintre preoti, nici dintre invetiatori. O presupunemu acést'a inse dupace atât de multu si atât de desu scriu unii din noi de „nentelegeri,“ de „certe“ intre noi si ai nostri, — asia încât omulu, carele nu ne-ar cunósce, ar trebui se créda, ca noi n'avem altcev'a de lucru, decât se-ne certám.

Ei bine, dar ce are scól'a si biserica cu simpatiele, seau cu antipatiile nóstre personale?

In scóla invetiatoriu este numai invetiatoriu, si preotulu numai preotu, si respective unu indematecu sprijinitoriu alu invetiatoriu.

Nimicu mai multu.

Acést'a este ceeace ne privesece, si ne dóre atât de multu pre noi, si numai pentru acést'a depunemu aici ceeace scimu, cá pecatu se nu avemu.

Avem prin scólele nóstre confessionale in manile nóstre proprii instructiunea poporului, si in urmárele respundietori suntem de ceea ce facem, si de ceea ce nu facem in scóla.

Acésta respundere insemnéza fórté multu, ea este propriamente sarcin'a, carea apasa pre umerii generatiunii, carea conduce astadi scól'a si biserica.

De vom lucrá bine, la bine avem se-ne asceptám, ér de vomu neglige a face binele, atunci bine

se-ne notăm, ca dupa neglijentia nu urméza nici o-data altcev'a, decât numai pedépsa.

De aceea daca s'ar intemplá, cá se fia între noi preoti, seau invetiatori, cari cand pasiescu pre pragu scólei, se nu se fi deprinsu inca a-se desbracă de tóte si a avé pre densii numai o singura haina, hain'a lumini cunoscentiei poporului, atunci sperám, ca cu totii vom poté dá semne de indreptare, daca vom gandí la sant'a missiune, depusa in sarcin'a scóleloru nóstre elementarie.

Dela scólele nóstre elementarie asceptám astadi viitoriulu bisericeii si poporului nostru.

Acést'a insemnéza fórte multu, si adeca nici mai multu, nici mai putien, decât ca „precum ne vom sará“ prin scóla, asia „vom avé a mancá“ in viéti'a nóstra ulterióra si cá privati si cá biserica si cá natiune.

Este unu lucru mare acest'a !

Si cá se nu créda cinev'a, ca ceeace scriemu aici este o esagerare, vomu ilustrá afirmatiunea nóstra de sus cu dóue esemple, si anume :

In anulu trecutu se resculase intr'o comuna intregu poporulu contra scólei a dóu'a de curendu infientiate acolo. La inceputu ómenii diceau, ca le este pré greu se sustiena a dóu'a scóla, mai tardiu inse s'a doveditu, ca nu plat'a invetiatoriulu dela scól'a a dóu'a erá caus'a ; ci motivulu a fost, ca invetiatorinulu dela scól'a a dóu'a nu facea nici celu mai micu progresu.

Acést'a este unu casu caracteristicu, ér alu doilea de acésta natura este urmatoriulu :

Erá odata unu preotu binisior inaintatu in etate in cercetare disciplinaria ; si preotulu voiá sè se scuse, ca numai ómenii teneri din comuna l'au luat in góna, si-lu persecuta, dar cu cei betrani traiesce in pace. Tenerii sunt daranati si reu crescuti, dicea bietulu preotu, dar domnulu, catra carele se plangea betranulu i-reflectá : „vedi, parinte, cum te ajunge pedéps'a acum la betranetie dupa o slujba de 30 de ani. Cât erá de bine, daca Santi'a ta ingrijeai la timpulu seu, cá acei teneri, despre cari dici, ca-su rei si daranati, se fia bine crescuti chiar prin ingrirea Dtale cá preotu!“

Am poté citá multime de esemple de acestu soiu.

Credem inse, ca nu este trebuintia de a mai lungí verb'a pentru a stabili principiulu, ca daca avem scólele nóstre confessionale, atunci omu nu este între noi, carele se nu aiba indetorierea a ingrijí, cá aceste scóle sè se inmultiésca, si din di in di se devina mai productive, si respective se-ne apropia de scopulu ce-lu urmarimu prin trensele : de a realisé totu cu mai multu succesu promovarea culturai poporului romanu.

Vomu supune in numerii urmatori unei analise speciale modulu, cam avem a incurge toti in acésta directiune.

Si pana atunci inse credemu, ca nu este bine, se-ne despartim de onoratu nostru publicu, fara a face o mica conclusiune la cele amintite pana aci.

La noi tóte necazurile, de cari ne-am lovit cu capulu in timpulu din urma, au provenitu din imprejurarea, ca inca n'am avutu timpulu trebuintiosu spre a dá poporului nostru o cultura de seam'a si dupa trebuintiele lui. Ba sunt între noi ómeni, cari dici, ca cu scólele, pre cari le avem astadi nici nu i-o putem dá, mai cu seama între grelele imprejurári, in cari ne gasimu astadi, cand progresulu numai asia se considera de progresu, daca se face cu intiél'a aburelui.

Asia se fia si la noi !

Si nu ne indoiimu nici pre unu momentu, ca nu are se fia asia, inse sub o conditiune, daca adeca in inim'a nóstra, a celoru chiamati a manuá instructiunea, va arde cu destula caldura foculu dragostei pentru inaltiarea poporului prin lumina, si daca din inimile nóstre vom sadí acestu focu in inim'a poporului.

A produce si alimentá acestu focu in noi si in poporu este program'a invetiamentulu nostru poporalu confessionalulu.

Simeonu Bic'a.

Unu calatoriu obositu de gréu'a lupta si calatoria a acestei vieti, venerabilulu si binemeritatu parinte protopresviteru emeritu alu Oradii-mari, *Simeonu Bic'a*, a trecutu la cele eterne in diu'a de 16/28. Ianuariu anulu curentu, in anulu 76 alu etatii si 50 alu preotiei sale.

In anii din urma reposatulu in Domnulu, slabitu de betranetie, slabitu si infrantu de multi-me agendelu portate pre umerii sei — se retrasese in bine meritatu statu de pensiune. Viéti'a acést'a i-era numai o greutate ; dar pentru noi, generatiunea mai tenera, vieti'a densulu insemná multu, pentruca densulu portá tipulu celu frumosu de lupta alu acelu venerabili betrani, cari lupta buna au luptatu, pentrucá nevetamata se ne predea nóue celoru de astadi biserice'a, scól'a si limb'a stremosiésca.

Portá in Domnulu adormitulu pre faci'a s'a urmele luptei, cari incuragéza si intarescu pre omulu teneru pentru o lupta mai intensiva pre terenu bisericescu, scolaru si fundationalu.

Reposatulu in Domnulu s'a nascutu la anulu 1812 in Oradea-mare din parinti evlaviosi si cu buna stare, cari i-au datu o crescere din cele mai ingrijite.

Dupa absolvarea studiulu gimnasiale, teologice si juridice, reposatulu fú chirotonitu intru preotu si

instituitu de capelanu in Giul'a magiara. In acésta calitate functionà reposatulu cu multu zelu si abnegatiune pana la anulu 1847, cand pentru frumósele sale calitáti si virtuti preotiesci fu numitu de administratoru protopresviteralu in tractulu protopresviteralu alu Pestesiului. La anulu 1852 fu numitu de protopresviteru alu nimitului tractu; ér la anulu 1863 fu numitu de protopresviteru si parochu alu Oradiimari, in care calitate functionà totu de odata si cá presiedinte alu consistoriului din Oradea-mare, pana la reorganizarea acestui consistoriu dupa prescisele statutului organicu.

Cine cunósce imprejurările si greutătile bisericeii si poporului nostru din părțile apartinenetorie districtului consistoriului nostru din Oradea-mare, intielege de siguru greutătile, cu cari a trebuitu se lupte defunctulu in viéti'a s'a in calitate de protopresviteru si presiedinte alu consistoriului nostru din Oradea-mare. Dar reposatulu avendu in inim'a s'a adencu intiparita credinti'a in Dumnedieu, plantata inca din cas'a parintésca si avendu convingere si credintia tare in vitalitatea bisericeii ortodoxe si a neamului romanescu, pasiá intru tóte cu pasi siguri. Zelulu si devotamentulu seu pentru biserica si natiune lu-imbarbatau, si-lu facura se infranga cu succesu tóte pedecile, si se mérga inainte.

Dar betranulu Bic'a nu a fostu numai protopresviteru. Elu mai luase asupr-si in acésta viétia si o alta sarcina din cele mai grele. Elu se facuse pre sene unu adeveratu parinte alu tinerimei romane, carea cercetá scólele din Oradea-mare.

Cas'a densului era deschisa pentru intréga tinerimea romana. Si potemu dice, ca n'a fostu teneru romanu studentu in Oradea mare, carele se nu fia aflatu adapostu in cas'a densului.

Remasitiile pamentesci ale defunctului s'au depusu spre odichna in cimiteriulu comunei nóstre Lugasiului de sasu, unde reposatulu petrocù dilele din urma sub binevoitóri'a ingrijire a sorei sale si a cumnatului seu, parintele protepresviteru alu Pestesiului, Teodoru Filipu.

Pre roposatulu lu- deplange iubit'a s'a sora, cumnatulu seu parintele protopresviteru Teodoru Filipu, numerosi amici si consangeni, precum si intregu districtulu consistoriului din Oradea mare, carui'a i-a servitu defunctulu timpu de atátia ani cu credintia.

Lu-deplangem si noi impreuna cu biserica. Depunemu pre mormentu lui o lacrama de durere, pen-

trucá in loculu acestei lacrami se-ne inasprimu in lupt'a cea grea a vietii; si despartindu-ne de densulu i-dicemu:

„Odihnesce in pace calatoriule obosite, si venerabile parinte! sufletulu teu se-lu asiedie Celu Atotputernicu cu dreptii, ér oseminteloru tale se-le fia tierina usióra!

In veci amintirea lui!

Invetiamentulu intuitivu.

(Continuare si fine.)

Prin invetiamentulu intuitivu trebue se-lu deprimdemu pre elevulu incepetoriu nu numai a privi si a cugetá, ci si a vorbi corect. — Notiunile si tóte cunoscintiele nóstre numai asia se potu ridica la valóre cuvenita, déca le scim si esprimá bine. Cuventele si vorbirea peste totu sunt acele ajutóre fonetice, prin cari notiunile abstracte devin sensibile, clare si distincte. Elevulu incepetoriu are se ne dee séma despre lucrurile privite, exprimandu-si gândirile sale intr'unu limbagiu cât se póte de corect.

Din cele espuse se vede, cá metodulu exercitiiloru intuitive se constituie din aceste trei momente: a) punem pe elevu a intui cu atentiune, b) lu-facem a cugetá asupr'a celoru privite si c) a vorbi despre lucrurile intuite si despre insusirile lor.

Invetiatoriulu prin întrebări nimerite instiga si conduce atentiunea eleviloru, ii-face a analizá, a compará, a judecá si a vorbi. — Întrebările trebue puse asia, încât se atinga terenele tuturoru obiecteloru de invetiamentu, cá instructiunea se sternésca interesu multilateralu, se propasiésca in modu concentricu si se produca unu cercu de cunoscintie enciclopedice. Credem, ca e fórt instructivu, a iasirá aici pe scurtu momentele ce trebne observate la punerea întrebárilor, asia precum ni-le arata eminentulu *Grassmann*. Elu pornesce din punctu de vedere *logicu*, si considera mai pre susu de tóte invetiamentulu limbii: — Procesulu lui *Grassmann* este urmatoriulu: 1) *numirea obiecteloru* in chili'a de invetiamentu, in chili'a de locuitu, in curte si in jurulu casei scl.; mobile de casa; obiecte in orasiu, sata, camp, padure, in apa, in aeru si pe ceriu. — Asia dar aici obvin tota substantive. — 2) *Intregulu si părțile lui*, adeca părțile casei, arborelui, corpului omenescu. Pe langa deprindere in analiza logica, elevii invatia a cunósce o multime de casuri genetive, — 3) *Numeralulu obiecteloru* — prin acésta întrebare elevii sunt condusi la cunoscintie de aritmetica, si totu odata invétia a cunósce si numeralele. — 4) *Loculu si positiunea*, se considera scól'a, cas'a, corpulu omenescu. Aici obvinu cunoscintie geometrice, geografice si limbistice (adverbe locale si prepositiuni.) — 5) *Lumin'a si colórea*. Elevii primescu cunoscintie din fisica si cosmografia; ér din punctu de vedere limbis-

ticu invétia a cunósce o multime de adiective si substantive abstracte. — 6) *Form'a obiectelorú.* Scolarii privescu form'a patrata, oblonga, cercuala scl., — se inițieza in elementele geometriei. — 7) *Marimea.* Aici se potu face comparatiuni. — 8) *Directiune* — cunoscintie geometrice, geografice si pãrti de vorbire nóue (adverbe locale.) — 9) *Sunetulu.* — 10) *Pipa-itulu, mirosulu si gustulu obiectelorú.* Prin intre-bãri de acestea atingem notiuni din cunosciintiele reale, si apoi substantive si adiective nóue. 11) *Miscare si repausu.* — 12) *Conexulu si coerenti'a obiectelorú între sine,* — mintea elevilor se pregatesce pentru religiune, apoi se aduna materialu si pentru invetiamentulu limbei 13) *Timpulu.* Prin intrebari despre timpulu elevii primescu idei si notiuni pregatitoare pentru istoria. — Acestea sunt momentele de frunte, conform caror'a *Grassmann* desvólta sistemulu intregu alu invetiamentulu intuitivu in opulu seu, *) care din punctu de vedere metodicu este in adeveru o lucrare, cã nu lasa nimicu de doritu.

Form'a invetiamentulu intuitivu, are se fie o *conversare libera* între elevu si invetiatoriu. Invetiatoriulu pune intrebari nimerite, prin care ii-indémna pe scolari a fi atenti, a cugetá si a vorbí cât mai spornicu si mai corectu. Fiindu-cã aici scopulu cardinalu este a deprinde cugetarea si vorbirea, urméza ca copiii insisi trebuie se cugete si se vorbésca cât mai multu, éra invetiatoriulu le da numai impulsuri. Invetiatoriulu are se fie scumpu la vorbe, se nu ofere eleviloru cunoscintiele de-a gat'a; invetiatoriulu numai conduce si indrépta, éra densii au se judece, si se vorbésca cât mai multu. Intrebãrile trebuie se aiba taiusiulu lorú logicu, care instiga cugetarea scolariului, ér nu-i da in intrebare si respunsulu gat'a. Intrebarea are se fie corecta atât din punctu de vedere logicu, cât si gramaticu si eufonicu. Se nu-i lasãm pe copii a raspunde in cuvinte séu diceri rupte si scurtate, se nu primim respunsuri cu dá si bá. Inse Invetiatoriulu nu pretinda, cá scolarii se-i raspunda numai cu anumite cuvinte, ci bucare-se, daca ei sunt capabili a formulá respunsuri bune si cu vorbele lorú proprie. Reproducerea libera este semnulu, ca elevulu a intielesu. Respunsulu inse totdeun'a are se fie esprimatu in propositiuni complete, din care se nu lipsésca pãrtile esentiale. Invetiatoriulu se nu suferenici cea mai mica eróre gramaticala, ci coréga neobositu si dee elevulu esemplu prin vorbirea s'a frumósa, logica si corecta, càci acum este timpulu a desceptá simtiulu pentru limba in elevu. Acestu simtiu de limba numai asia se póte desvóltá si intari, daca elevulu in continuu aude si vorbesce unu limbagin curatitu de tóte cuvintele si espresiunile eronate.

Dupa-ce am descriu metodulu exercitiiloru intuitive, este de lipsa a aretá positi'a si reportulu

loru, fatia cu celelalte obiecte de invetiamentu. Invetiamentulu intuitivu este fundamentulu, pe care au sè se cladésca tóte celelalte ramuri de cunoscintie. Unde eserecitiile de intuitiune vor fi tractate cu grije cuvenita, acolo va prosperá intregu invetiamentulu urmatoriu; din contra in acele scóle, care nu punu temeiu destulu pe deprinderile in intuitiune, cugetare si vorbire, elevii vor aretá putienu sporiu si inca mai putiena voia de lucru. Invetiamentulu intuitivu, avendu elu unu caracteru mai multu formalu si pregatitoriu, trebuie se i-se dee in scól'a poporala timpulu de doi ani. Cei dantaiu doi ani de scóla ii destina pentru acestu obiectu si legea de instructiune in tierile, a caroru invetiamentu s'a ridicatu la nivelulu cerintieloru pedagogiei moderne. In acesti doi ani invetiamentulu intuitivu are sè se tracteze cá o disciplina separata, avend materi'a s'a osebita. Se nu credemu inse, cà dupa decursulu celoru doi ani primii se rupe firulu intuitiunei. Nici de cum. Invetiamentulu intuitivu dupa ce incéta a fi unu obiectu separatu, devine unu *principiu metodicu normativu.* Acést'a se intielege asia, cà tóte ramurile de cunoscintie au sè se incépa cu intuitiuni, tóte obiectele de invetiamentu au sè se tracteze in modu intuitivu, cu o vorba, intrég'a sistema a invetiamentulu are sè se cladésca pe intuitiuni clare si complete. Numai dintr'unu invetiamentu basatu pe intuitiuni accurate, póte odrasli o activitate spornica in elevu. In cei doi ani dantai eserecitiile de intuitiune jóca rolulu de frunte in scóla, asia incât in acestu restimpu scolarii nu au afara de eserecitiile intuitive, de cât cetirea, scrierea, socót'a, religiunea, cantarea si gimnastic'a. Esserecitiile intuitive conduc pe elevu la intielegerea cunosciintieloru reale, si de alta parte tot intuitiunile impreuna cu cetirea si scrierea, pregatescu terenulu pentru invetiamentulu limbei. Prin invetiamentulu intuitivu se incepu tóte cunoscintiele despre natura, omenire si Dumnedieu, se agerescu sensurile, se desvólta si intaresce memori'a, judecat'a, simtiulu moralu si gustulu esteticu, adeca se destépta unu interesu roditoriu, si se intemeiéza o cultura concentrica. *Pestalozzi* are tot dreptulu cand dice, cà intuitiunea este bas'a absoluta a tuturoru cunosciintieloru nóstre. Principiulu intuitiunei este prototipulu tuturoru principiiloru metodice. Intuitiunea este calea, ce insasi natur'a o determina pentru cultivarea spiritulu omenescu. Pe calea intuitiuniloru s'a ridicatu omenirea dela esperientie primitive pana la nivelulu culturai de astadi!

Arad, in diu'a anulu nou 1888.

Dr. Petru Piposiu.

La cestiunea restaurárii comitetelorú si epitropieloru parochiale.

Revenimu de nou la organele administrative din parochia, pentruca acestea sunt dupa legea nóstra

*) „Anleitung zu Denk- und Sprechübungen als der naturgemässen Grundlage für den gesammten Unterricht, besonders aber für den ersten Sprachunterricht in Volksschulen.“

organica man'a drépta, prin carea lucra ochiulu bisericeii la inaintarea poporului credintiosu pre terenulu bisericescu, scolasticu si fundationalu.

O facemu acést'a din motivulu, ca „Telegrafulu romanu,“ fói'a prin carea vorbesce biserice'a din archidiecea nóra transilvana, a publicatu unu articlu in acésta materia, despre carele am creditu, ca bine este se-ne ocupámu si noi, dupace unulu si acelu scopu lu-urmarescu tóte cele trei organe de publicitate, prin cari vorbescu cele trei diecese, cari compunu Metropoli'a romana ortodocsa.

Lucrarea nóra va fi de siguru mai succésa, daca vom tiené contu unii de altii, si daca vom procede in deplina solidaritate, lucrandu mana in mana pentru realizarea binelui.

Articulu, de carele vorbim, suna astfelu :

„Numai câteva'a dile ne mai desparte de timpulu, când se va incepe constituirea corporatiunilor nóstre bisericesci din parohie, chemate a promová interesele nóstre bisericesci-nationale.

Datori suntem prin urmare, cá inca de timpuriu se ne ocupámu la acestu locu cu constituirea comitetului parochialu, cu cea a epitropiei parochiale, si totodata se reflectám si la sínódele parochiale, cáci in man'a acestor'a este pusa bas'a inaintarei nóstre, si precum vor fi ele, asia va fi si mersulu regulatu alu afaceriloru nóstre.

Statutul organicu in liberalitatea sa merge asia de departe, încát cu dreptu cuventu se póte afirmá, cá lege mai liberala abia se póte aflá la unu poporu cu gradulu de cultura, cum este poporulu nostru. Statutul organicu cere dela membrii parohiei cá ei se fie maioreni, de sine statatori, nepatati, si se-si implinésca datorintiele parochiale. Implinite aceste recerintie, romanulu ortodocsu devine membru in sinodulu parochialu, si are a decide asupr'a tuturor intereselor nóstre nationale-culturale. Este mare dreptulu pusu in man'a parochianului, in cele mai multe casuri elu nu stá in proportiune cu prestatiunile lui fatia cu parochia, si noi suntemu tare aplicati a incliná in partea acelor'a, cari sustienu, cá statutulu nostru organicu este arma cu dóue ascutite, si in cele mai multe casuri, nu este eschisa posibilitatea, cá parochianulu in locu de a aperiá interesele bisericeii nóstre, fara voie si fara vin'a s'a taie in carne vie, si se ranesce pe sine, ranesce corpulu bisericeii, a cărei intregitate e conditionata dela intieptiunea lui.

Poporulu nostru inse nu a ajunsu la maiorenitatea aceea, cá se i-se dea in mana drepturi asia de estinse, cum a facutu statutulu organicu si avem e-semble vii, cá mai cu seama in aceste timpuri de crâncena coruptiune nu este eschisa posibilitatea de a abusá parochianulu de dreptulu seu la alegerea de

parochu, la alegerea de invetiatoriu, si cá se nu insiramu mai multe: la adarea mijlóceloru pentru dotatiunea acestor'a. Nu este eschisa posibilitatea, cá unu tineru vrednicu se fie delaturatu, se faca locu unui'a mai putienu vrednicu, din caus'a, cá elu nu are inim'a chiar si cand ar avea mijlóce, se emuleze cu rivalulu seu in seducerea poporului pe căi neiertate. Nu ne esplicámu mai pe largu, cáci ne tememu de conclusiunile, la cari logice putemu ajunge.

Sunt cu sutele plângerile in redactiunea nóra despre greutătile, cu cari se lupta oficiile protopresviterale la statorirea salarielor invetiatoresci. Cu mare necazu succede protopopiloru a scóte in comitetulu parochialu o dotatiune mai corespundetóre pentru preotu si invetiatoriu, inse cá acést'a se o tréca si prin sínódele parochiale este o raritate, si putienele casuri, unde sinodulu *motu proprio* a sistemisatu dotatiune corespundetóre preotului si invetiatoriului sunt notate cu litere de auru in analele nóstre bisericesci.

Greutatea acést'a, asia credu unii, o am puté delaturá, ca conclusulu comitetului parochialu lu-asternu consistoriului cu rugarea, se tréca peste dispositiunile §. 7 din statutulu organicu, unde sinodulu are a aprobá proiectulu comitetului parochialu. Si nu este fara cuventu parerea acelor'a, cari credu si afirma, ca cu poporulu nostru deocamdata mai usior faci isprava, daca ii spui: asia trebue se fie.

Atingem asemenea calamitáti numai „per summos apices“ si nu voim se intrám in analis'a acestoru triste aparintie, nu cutezám inca se afirmám, ca abia peste o suta de ani vom fi, unde se póte aplicá legea nóra bisericeasca cu succesu.

Suntem in ajunulu constituirei organeloru din parohie, si suntem datori se dăm sfaturi bune celoru chemati a alege comitetulu parochialu, care este sufletulu parohiei.

Dupa cum va fi comitetulu parochialu, asia va fi si progresulu in parohie. Avem inaintea ochiloru cursulu normalu alu lucruriloru. Scim din esperienti'a proprie, ca din fericire la poporulu nostru inim'a cea buna totdeun'a s'a aratatu invingetóre. De comunu in comitetulu parochialu se alegu ómenii cei mai de frunte din parohie, si acesti'a daca odata decidu cev'a pentru binele generalu alu bisericeii, decisiunea loru o si sciu incoroná prin votulu sinodului parochialu, cáci sciutu lucru este la ómenii nostri, ca doi ómeni de frunte ducu pe urm'a loru intregu poporulu.

Scim in cele din urma si aceea, ca in comunele nóstre sufletulu comitetului parochialu este preotulu si invetiatoriulu, findu acesti'a aprópe singurii ómeni cu carte. Daca dara preotulu va fi la inaltimea chemarii sale, va scí invetiá pe ómenii incredintiati pastorei lui, ca ei de dreptulu celu garantatu prin statutulu organicu, sè se folosésca spre binele obstescu alu bisericeii.

Aici aflám noi unic'a sperantia, ca vom puté progressá si ne vom cresce poporulu. Preotimea nós-

tra trebue se-si faca cestiune de consciinta din organizatiunea, care ne ascépta, se scóta la iveala, ce avem mai bunu, cá se putem face scóla pentru unu viitoriu mai putien pozomorítu.“

Imprejurările amintite in acestu articlu fiend de unu deosebitu interesu, in numerulu viitoriu ne vom pronunціá si noi asupra cestiunei sulevate de confratii nostri dela „Telegrafulu Romanu.“

Epistolele parochului teneru.

II.

Domnule redactoru! Tare me temu, cá nici in numerulu, care urméza din „Biserica si Scóla“ nu ne va vorbí unchiulu, parochulu betranu; ér mai deunadi fiend la mine parintele Ilie mi-a disu, ca „Biserica si Scóla“ atunci este mai interesanta, cand vorbesce printrens'a parochulu celu betranu. Mi-a si motivatu parintele Ilie acést'a astfeliu: „eu sum omu betranu, si cetescu cam greu, apoi cand cetescu ce scriu ómenii mai teneri, vedu eu, ca bine scriu, ce scriu, dar eu nu pré intielegu, si cetani'a de articli scrisi pré pre sus me lasa rece si nemangaiatu.“

De aceea am ganditu, ca daca vei voi se publici, se-ti scriu si eu mai desu in anulu acést'a, nu intr'atát'a, cá se invetie altii dela mine, ci cá celu putien se invetiu eu a gandi si a scrie, póte ca pre calea acést'a nu va remané fara urmatoriu unchiulu, parochulu betranu.

Noi cei teneri, asia credemu, si asia si dicem despre noi, ca scim mai multa carte, decât preotii betrani. Póte fi.

Dar semenatori si economi fiendu noi in cele spirituale ale poporului, asia am bagatu de seama, ca in cartea cea multa, pre carea o am invetiatu, ne lipsesce unu lucru: nu ne cunóscem pamentulu, nu cunóscem biseric'a viia, nu cunóscem destul de bine firea poporului. Si de aci vine, ca facem dóra cam multe, cari bine ar fi se remana nefacute.

Economulu teneru si nepracticu, care cunóscé aratur'a numai dupa carte, nu póte invetiá economi'a practica decât numai lucrandu pre langa unu economu practic, si numai dupace a lucratu mai multa vreme pre langa unu economu practic, ajunge se fia si elu slujbasiu de sene statatoriu.

Preoti'a, care inca nu este altcev'a decât unu feliu de economia in ale spiritului, dar o economia mai grea decât tóte economiele din lume, o-am inceputa si eu, si o am inceputa toti fara leacu de scóla practica.

De aceea, cá se andu, si se cunoscu mai multe, si se potu, se me facu si eu barem pre vremea, cand voiu fi mai betranu, preotu bunu, eu mi-am luat de modelu in ale economiei mele spirituale pre unu bunu slujbasiu de economia din satulu, unde sum preotu. Me ducu adese ori la elu, si vine si elu la mine, povestimu, si ne-intielegemu cât de bine.

Prietenulu mieu este omu glumetiu si totdeun'a veselu, dar omu cu rónduiéla in slujb'a si in cas'a lui. De câte ori lu-intrebu câte cev'a, nu vrea se-mi raspunda de-a dreptulu la intrebare; ci-mi spune câte o anecdota, si apoi dupace mi-o spune, ride, si se bucura de istetimea desvoltata in vorbirea cu mine.

Vorbindu odata cu acestu economu, mi-a disu, ca unu conte bogatu din tíor'a nóstra avea o deosebita placere se-se ocupe cu laptari'a. Tíenea vaci multe, si unu romanu i-pregatea casiulu si branz'a. Nu-i venea inse la socotéla contelui, cá elu se pregatésca, si produca numai casiu si bránza dupa sistem'a remasa din betrani. De aceea a adusu vr'o 10 vaci din Elveti'a si cu ele si pre unu elvetianu, carele se-i prepare casiulu celu finu, tocma asia cum se pregatesce acel'a in Elveti'a. Vacile aduse din Elveti'a pasceau in pasiunea cea mai buna, aveau lapte multu, si elvetianulu si-a inceputu zanatulu. Contele gustandu casiulu facutu de elvetianu din laptele dela vacile din Elveti'a, vede ca casiulu, carele ar fi se fia casiu finu elvetianu este totu asia, cá si casiulu, pre carele lu-facea romanulu dela vacile unguresci. Necajitu dise contele Elvetianului, d'apoi pentru acést'a te-am adusu eu pre tine si vacile cu cheltuiéla mare din Elveti'a, cá-se-mi faci totu acelu casiu, pre carele mi-lu face fara nici o cheltuiéla romanulu dela vacile mele?

La acestea Elvetianulu i-raspunde urmatórele: „Cu adevératu, ca Mari'a t'a mai adusu pre mine si vacile cu mare cheltuiéla din Elveti'a; dar cand m'ai adusu pre mine si vacile ai uitatu unu lucru, ai uitatu se aduci si muntii din Elveti'a cu érb'a loru, daca i-ai poté inse aduce d'aci inainte aici in pust'a Diale, apoi se vedi, ce casiu ti-facu.“

Alta data vorbindu eu cu prietenulu mieu mi-povestí urmatórele: unu altu conte fórte avutu voindu a introduce o economiia cât mai rationala, si a face in economi'a s'a innoiri si imbunatatiri, pre carele nu le-au potutu face altii, s'a dusu la vestitulu Liebig, carui'a tocma pre atunci i-esise vestea, ca a introdusu chemi'a in economi'a campului, si l'a inviatu se vina la densulu in calitate de directoru de economia, ca-i da ori ce plata i-va cere.

Liebig i-a respunsu, ca se semte magulitu de acésta invitare, dar densulu nu póte primí ofertulu. Are inse unu fecioru economu studiatu, carele i-póte face in economia totu acele servitii, pre cari i-le-ar poté face si densulu.

Contele angajéza pre omulu recomandat de directoru cu plata mare, si vine cu multa bucuria a-casa. Directorulu primesce conducerea economiei, si in adeveru i-o conduce astfeliu, de in timpu de doi ani contele numai are nici pamentu, nici economia.

Directorulu celu nou s'a apucatu adeca se introduca reforme mari in economi'a contelui, si anume cá pamentulu se produca mai multu, a comendatu din Germani'a mai multe sute de mii de máji de gu-

noiu de óse, si le-a pusu pre unu pamentu, carele dupa firea lui nu ca n'avea trebuintia de gunoiu, ci din contra era pré grasu, seau cum se dice era pré buiacu.

A slobozitu mai multe sute de boi, se pasca pre trifoiu, si in 24 de óre toti s'au umflatu, si au disu lumii adio. A plantatu pre o tabla mare tufe de alunu, cá se crésca pre ea iepuri, pare ca iepurii potu fi priponiti de picioóre. A mai facutu si alte multe innoiri directorulu celu nou in economi'a contelui; si sfersitulul la tóte aceste innoiri si imbunatatiri a fostu, ca dupa doi ani a inceputu a glasui dob'a in averea contelui, si si-a perdutu pamentulu. Unu unicu castigu a fostu din tóte acestea, ca in vr'o done ierni satenii din comun'a unde s'au aflu averea contelui, a traitu totu cu carne de iepure.

Va se dica sfersitulul si invetiatur'a din aceste este, ca cine vrea se fia economu bunu, se nu umble dupa teorii inalte, ci se-si studieza, si cunósca bine pamentulu, si se-i dea aratura si sementia numai de seam'a si dupa calitatea pamentului; ér cine vrea se fie preotu bunu, se nu umble cu ochii pre sus, ci se-i arunce injos in casele si in modulu de viétia alu credintiosiloru, pentruca numai cu cunósce-rea firei poporului se incepe intieptiunea intieptiuniloru pastorale.

Ti-am scrisu aceste, dle redactoru, cá se-le scii si Dt'a, si se iea despre ele cunoscintia si alti frati preoti. se póte ca la vreme voru prinde bine.

D i v e r s e.

* *O cassa de pastrare a eleviloru de scóla.*

Din o corespondentia publicata in nrulu 4 alu „Luminatoriului,” aflámu cu placere, ca invetiatoriulu dela scól'a nóstra confesionala din Izvin, dlu Ioánu Mateica a infientiatu cu elevii din scól'a s'a o cassa de pastrare, si in sinodulu parochialu intrunitu la 22 Ianuariu a datu socóta publica despre crucerii incursi dela elevi, cari in suma de 17 fl. v. a. suntu depusi spre fructificare la cass'a de pastrare din Recasiu.

Cand felicitámu pre numitulul dau invetiatoriu pentru implinirea detorintiei, ne punemu totu de odata intrebarea, cá óre nu s'ar poté face acést'a astfelu in tot loculu? Unde sunt comunele mari: Pecic'a, Nadlaculu, Cianadulu, Banat-Comlosiulu, Toraculu, Siri'a etc?

* *Premiu castigatu de unu romanu.* Dlu Dr. Victor Babesju, profesoru la facultatea de medicina din Bucuresci, a castigatu premiulu „Montyouü” alu academiiei de sciintie din Paris. Premiulu acést'a se distribue la fie care doi ani, si se acórdá numai operatelor de cea, mai mare valóre científica, ce aparu in acestu intervalu.

* *Iérn'a* din anulu acést'a vrea cu tot pretiulu se ocupe unu locu insemnatu in istori'a ierniloru grele. Au trecutu deja 6 septemani, de cand si noi aici in Aradu traimu intr'o clima cá si in Siberi'a. Néu'a in locu sè se topésca curge de nou, si semne nu sunt, cá se scapámu de iérna curend.

* *Aerulu contr'a ftisiei (ofticei)* Este deja mai multu timpu de cându Dr. Brown-Séguard a signalatu influinti'a funesta a aerului închisu si stricatu asupra desvoltării ftisiei pulmonare. Unu siru numerosu de porci in-

diani, dupa ce li s'au facutu sub piele o injectiune cu unu lichidu tuberculosu, a fost impartitu in dóua divisiuni; un'a a fost tienuta intr'o sala închisa ca de obiceiu, cealalta espusa sub unu siopronu deschisu din tóte pãrtile. Nici unu porcu din cea din urma grupa n'a devenitu fisicu si toti ceilalti au muritu de ftisie. Acestu resultatu frãpantu confirma statisticele, dupa care fisii'a causéza neamenatu mai multe casuri de mórte in orasiile fórte populatate, decat la tíera. Totodata stã in consonantia si cu faptele din care raportéza Brown-Séguard câteva casuri in siedinti'a academiiei de sciintie din Parisu din 28. Nov. 1887. Unu astfelu de casu se refera la unu Irlandezu, care, dupa-ce s'a constatat destructiuni mari (caverne) in pãrtile superióre ale ambelor plamani, s'a hotaritu se dórma noptile sub ceriulu liberu, acoperitu dealtmintrelea cu o flanela si cu unu cauciucu. Reulu numai cá s'a limitatu, dar ulceratiunile s'au cicatrísatu. Unu altu casu s'a observatu in Californi'a, unde unu tuberculosu a fost vindecat sub influinti'a aerului liberu, cu tóte cá se deschisesera abscese in ambele plamani. Unu alu treilea casu se refera mai de aprópe la autoriu: un'a din rudele sale, declarata pierduta de renumitul doctoru Andralu, s'a vindecatu radicalu mergendu regulatu si ne-interruptedu la venatu; a muritu cu 27 seu 28 de ani mai tardiu in urm'a unei bóle cu totul diferitã. Cá consciintia si aplicatiune a acestoru fapte Brown-Séguard presenta unu aparatu, care l'a construitu in colaboratiune cu Dr. d'Arsonvalu, si alu carui scopu este de a inprospetã si reinoi constantu, aerulu deasupra unei persóne sanetóse séu bolnave culcate intr'unu patu. Aparatul este fórte simplu si usioru de priceputu. Brown-Séguard asigura, cumcã a petrecutu o nópte sub acestu aparatu fara cea mai mica jena. Elu ilu recomanda persónelor sanetóse si bolnave, amintindu, ca aerulu respiratu contine in abundantia substantie toxice, care fara indoéla nu este permisu a le concede se intre in plameni. „Architectii ne omóra” dice elu terminandu, si ofticosi, ori nu, ne inveninámu prin aerulu stagnatu alu locuintelorú nóstre. „Mes. Rom.”

* *Nou procedeu medicalu contra bóleloru de plamani.* Procedeu cu acidu de Fluorhydrogenu se practica deja de doctorulu Gager, mediculu báiloru din Arco. Asupra inhalatiunei acidului Fluorhydrogen cá remediulu contra bóleloru de plamani s'a pronuntiatu nu de multu, in modu favorabilu si celebrulu profesoru din Paris Eujardinu — Baumetz. D. Gageru din Arco, care peste véra este la báile din Gastein, 'si-sa procuratu din Paris instructiuni detallate pentru acestu nou procedeu medicalu contra ftisiei, precum si aparatele necesare.

* *Statistic'a limbiloru.* Profesorulu Kirchoff din Halle a fostu rugatu se decidã unu remasiagu, si a-nume: care limb'a se vorbesce de mai multi ómeni pe pamentu. Resultatulu calcululu invetiaturu din Halle e urmatorulu: limba vorbita de cei mai multi ómeni e cea chinesisã, care e vorbita de vr'o 400 milióne de ómeni; urméza limb'a hindostana vorbita de peste 100 milióne; apoi cea engleza de vr'o 100 milióne; cea rusa de peste 70 milióne; cea germana de peste 57 milióne; cea spanióla de 47—48 milióne; cea portugesa de vr'o 16 milióne, afara de cele vr'o 60 milióne de Negri ai coloniiloru portugeze, cari se folosescu mai multu de limbele lorú indigene. Cea francesã, o pune Kirchoff intre limbele europene in loculu al cincelea. Paréni-se ca invetiaturu germanu nu e impartialu, dórece limb'a francesã e mai latita decâtu cea germana. Pana aci profesorulu germanu. Despre cea italiana nu spune nimicu, dar nu gresimu déca vomu admite, cá o vorbescu 30 — 35 milióne. Cea romana se vorbesce de vre-o 13 — 14 milióne. Cea ungaréza de vr'o 7—8 milióne. „Gaz. Trans.”

* **Bilantiulu** institutului de creditu si economii cá societate pe actiuni „*Timisian'a*“ in Timisiór'a pe anul 1887.

Active:

Cass'a in numerariu	3,065.77	
Cambii escomptate	132,977.28	
Imprumuturi hipotecari	68,757.47	
Mobiliaru	451.37	
dupa amortisare de	45.14	406.23
Interese de reescomptu anticipate		47.18
Diverse conturi debitore		64.80
		<u>205,318.73</u>

Passive:

Capitalu de fondare	50,000.—	
Fondu de reserva	2,961.74	
Depuneri spre fructificare	134,919.17	
Cambii reescomptate	6,835.—	
Dividende neredicate	223.60	
Interese anticipate pro 1888	3,064.58	
Diverse conturi creditore	160.42	
Profitu curatu	7,154.22	
		<u>205,318.73</u>

Contulu veniteloru si a sarciniloru.

Sarcini:

Interese redicate si capitalisate	6,773.89	
Interese de reescomptu	420.84	
Salariu	2,265.54	
Contributiune erariala si comunala	802.69	
Chirie si spese de cancelarie	402.—	
Tiparituri si registre	138.03	
Competinti'a de timbru	52.95	
10% amortisare din mobiliaru	45.14	
Inserate	10.70	
Porto	2.85	
Profitu curatu	7,154.22	
		<u>18,068.85</u>

Venite:

Interese dela cambie escomptate	12,845.71	
„ dela imprumuturi hipotecari	5,219.20	18,064.91
Provisiune		3.94
		<u>18,068.85</u>

Timisiór'a, in 31. Decemvre 1887.

Emanuil Ungureanu,
directoru.

Dimitrie Achim,
contabilu.

George Traila, Teodoru Sandu, Costa Maniu, Constantin Radulescu.
membrii ai directiunei.

Subsemnatulu comitetu am examinatulu contulu prezentu alu bilantiului precum si celu a veniteloru si sarciniloru si confrontandu-le cu registrele principale si auxiliare ale societatií tienute in buna regula, le-am gasitu in consonantia cu acelea-si exatu.

Meletiu Dregheciu. Georgiu Craciunescu. Tanasie Mercea.
Pavel Rotariu.

„**Timisian'a,**“ institutu de creditu si economii cá societate pe actiuni in Timisiór'a.

- 1) acórda imprumuturi cambiale,
- 2) acórda imprumuturi hipotecare,
- 3) prevede afaceri de incassare,
- 4) promesce depuneri spre fructificare dupa cari solvesce $5\frac{1}{2}\%$ interese.

Bani pentru a se depune spre fructificare se potu trimite pe posta la adres'a institutului si libelele de depunere se retrimitu éra prin posta.

Timisiór'a, in 28. Ianuariu 1888.

Directiunea.**Concursu.**

Se escrie concursu pentru ocuparea postului de invetiatoriu la scól'a de prunci din **Seceani**.

Salariu invetiatorescu: 420 fl. v. a. 12 fl. pausialu pentru conferintie, 5 fl. pausialu pentru scripturistica, 4 jugere de pamentu aratoriu, 40 metrii cubici de lemne din care se va incaldí si scól'a, 1 fl. tacs'a dela inmormentariu unde va fi pofitu, cuartiru liberu spatiosu cu gradina intravilana; inse din acestu salariu va capeta emeritulu invetiatoriu Demetriu Perinu o pensiune anuala de 120 fl. si 8 metrii de lemne pana va fi in viétia.

Recurentii se-si astérna recursele loru ajustate dupa recerintia pana in **6 Februaru**, a. c. subscrisului inspectoru de scóle per Ving'a in Szécsány, si se se presenteze in vre-o Dumineca ori serbatóre in s. Biserica din locu, spre a-si aretá desteritatea in cantare si in tipicu.

Seceani, 10. Ianuariu 1888.

Comitetulu parochialu.

In contielegere cu mine: **IOSIF GRADINARIU**, m. p. inspectoru de scóle.

—□—

Pentru deplinirea parochiei vacante de a III clasa **Vati'a de Susu**, pe bas'a decisului consistorialu dto 17. Decemvre 1887 Nr. 4533 se escrie concursu cu terminu de **30 de zile dela prim'a publicare**.

Emolumintele anuali sunt: Dela 99 numeri de case câte un'a mesura cucuruzu sfarmatu, 10 jugere de pamentu si stolele usuete, — care tóte computate la olalta facu 398 fl. 50 cr.

Doritorii de a ocupá acésta parochie sunt avisati, recursele proviedute cu tóte documintele prescise in „Statutulu organicu“ adresate comitetului parochialu, pana la 31. Ianuariu st. v. 1888 ale trimite protopresviterului tractualu Ioan Groza, in Halmagiu.

Comitetulu parochialu.

In contielegere cu mine: **IOAN GROZA**, m. p. protopopu.

—□—

Se publica concursu pe statiunea invetiatorésca dela Scól'a I-a (veche) din **Socodoru**, cu terminulu de alegere pe **2. Februarie st. v. a. c.** cu carea este impreunatu urmatoriuulu salariu:

a) 300 fl. ca salariu banalu,

b) 10 fl. familati'a scolii,

c) 5 fl. scripturistic'a scolii, nu altcum si diurnele pentru conferintiele si Reuniunile invetiatoresci.

Dela recurenti se poftesce esamenu de qualificatiune, cátu si celu putienu se aiba IV cl. normale.

Doritorii de a dobândí acestu postu sunt pofiti ca pana la diu'a de alegere se se presenteze in vre-o duminica ori serbatóre in biseric'a din locu pentru a-si aretá desteritatea in cantari si tipicu.

Socodoru, la 2. Ianuarie v. 1888.

Pentru comitetulu parochialu:

Gavrila Lazaru,
Pres. oomt. par.

In contielegere cu mine: **PETRU CHIRILESCU**, m. p. Inspectoru scolaru.

—□—